

EEN KLEINE GESCHIEDENIS VAN ONDERWIJS IN DE BIOLOGISCHE LANDBOUW IN WAGENINGEN

VAN SERVET NAAR TAFELLAKEN

Academisch biologisch onderwijs en daarmee ook onderzoek begon in 1981 in Wageningen in de groep 'Alternatieve methoden in de landbouw'. Wat eerst een randverschijnsel was dat op de vrijplaats van de universiteit werd getolereerd, is nu bijna 40 jaar verder onderdeel van mainstream. Wat gebeurde er tussen servet en tafellaken?

TEKST & FOTO'S | GERARD OOMEN, WALTER ROSSING & HAN WISKERKE

We bekijken de geschiedenis van het biologisch onderwijs in Wageningen aan de hand van de ontwikkeling van de groep waarmee het allemaal begon. Onder invloed van de toegenomen maatschappelijke belangstelling, en met het rapport van de Nationale Raad voor Landbouwkundig Onderzoek als ijkpunt, werd in 1981 de groep Alternatieve methoden in de landbouw ingesteld, met aan het hoofd bijzonder hoogleraar Jan Diek van Mansveld. 'Wageningen' wilde hiermee een teen in het water van de biologische landbouw steken – er was in die tijd nog veel scepsis – maar ging in de praktijk meteen voor biologisch-dynamisch. Vanuit de groep kwam stevige kritiek op de reductionistische aanpak in Wageningen, het materialistisch wereldbeeld en op de economische orde. De fenomenologische onderzoeksmethode werd geïntroduceerd als alternatief. De studenten waren bijna allemaal Nederlands en kregen grote vrijheid bij het invullen van hun thesisonderzoek, met enthousiaste begeleiding door de docenten. De docenten hadden goede ideeën, maar waren nog niet zo bedreven in het wetenschappelijke handwerk en hadden door de breedte van het onderzoek te weinig tijd voor wetenschappelijke publicaties – de basis voor werk in de wetenschap. Toch is veel wat toen gezaaid is, later opgekomen.

In 1992 nam Erik Goewie het hoogerwijs over. Als voormalig directeur van de Plantenziektenkundige Dienst en drager van het Plan Gewasbescherming wist hij als geen ander dat alternatieven voor de gangbare landbouw nodig waren. Met een diverse groep wetenschappers werden in deze periode tal van innovatieve ontwikkelingen gestart. De cursus Analyse en ontwerp van bedrijfssystemen (die werd uitgeroepen tot beste gevorderde cursus van WUR in 2019) werd ontwikkeld, modellen die de tand des tijds glansrijk overleefd hebben zoals NDICEA en Farm (nu: FarmDESIGN) benutten de mogelijkheden van de opkomende computer, en ook de meerwaarde van biologisch voor landschapskwaliteit werd onderzocht in een proefschrift. Circulariteit, nu een hype, was het uitgangspunt van veel van het werk rond samenwerking van akkerbouw- en melkveebedrijven (rapport 'Mest, voer, stro'), de ecoploeg zag het licht, kalveren bij de koe en akkerrandenbeheer kwamen op de agenda. Dit waren ook de jaren waarin een biologisch gemengd bedrijf op de Minderhoudhoeve werd gestart, naast een geïntegreerd bedrijf dat als inspiratie en vergelijking diende (zie het artikel elders in dit nummer van Ekoland). Het aantal buitenlandse studenten nam gestaag toe.

In 1999 werd Ariena van Bruggen hoogleraar bij de groep die nu Biologische bedrijfssystemen ging heten. De nieuwe groep omvatte ook gepromoveerde mensen uit andere groepen van de universiteit, die allemaal specifiek voor biologisch en agro-ecologisch kozen. Vanaf toen paste de bemensing van de groep in het universitaire model: het onderzoek gebeurt onder auspiciën van gepromoveerden, en promovendi en studenten worden hierbij ingeschakeld. Er werd een BSc opleiding opgetuigd met de weinig wervende naam Bioproductwetenschappen. Deze was geen lang leven beschoren - de discussie over de noodzaak van een biologische BSc aan de universiteit komt bij tijd en wijle weer terug. De internationale Master Organic Agriculture bestond al een aantal jaar en trok veel studenten. Docenten uit verschillende delen van 'Wageningen' gingen samen onderwijs geven. De praktijk en het systeemdenken bleven een belangrijke rol spelen, net als het combineren van kennis over maatschappelijke, economische en teelttechnische kanten van de biologische landbouw. Na veld en bedrijf werd de stap gemaakt naar landschap, in projecten met de groep van Rurale Sociologie prof Jan Douwe van der Ploeg in de Noordelijke Friese Wouden. Door samenwerking tussen onderzoek en praktijk in projecten in Zuid Amerika ('co-innovatie') werd

Eerste behuizing in Wageningen

Alternatieve methodengroep in 1985

1e-Farming Systems Ecology in 2016

GROEPEN

STUDENTEN

Studenten in de jaren 80

Studenten en docenten in 2015

Studenten en docenten in 2017

Naast les is ook samenwerken en samenwerken belangrijk

Studenten een en al oor voor boer Tim Moerman op Ter Linde Loverendale

Studenten presenteren ontwerp aan de boer (voorgrond)

Het hele voedselsysteem - foto tijdens de cursus Analyse en ontwerpen

CURSUSSEN

contact gemaakt met de wereldwijde agro-ecologische beweging. Modelstudies over verspreiding van fytophthora leidden tot het idee van rassenmengsels en strokenteelt. De scheiding binnen de groep tussen microbiologische aspecten en bedrijfssystemen bleek een lastige hobbel voor gezamenlijk wetenschappelijk werk. Voor studenten was er daardoor veel te kiezen: van analyse van antioxidanten in biologische tomaten tot verinnerlijking van natuurbeheer door biologische veehouders.

In 2009 vertrok Ariena van Bruggen naar de VS en volgde er een lange periode zonder hoogleraar biologische landbouw. De aandacht voor de microbiologische kanten van biologische productie nam af ten gunste van werk op bedrijfs- en landschapsniveau. Wat betreft wetenschappelijke prestaties noch wat betreft maatschappelijke interesse van studenten was er reden om de groep op te heffen.

Interne en externe argumenten in Wageningen klonken uiteindelijk zo krachtig dat een nieuwe hoogleraar werd gezocht en gevonden: in 2012 trad Pablo Tittone en daarmee ontstond de huidige naam Farming Systems Ecology. Met hem waaide er een verfrissende wind door de groep, de opleidingen, en de praktijk. Hij bracht eigen ervaringen mee over agro-ecologie in Afrika en Zuid Amerika

en wist deze op onnavolgbare wijze te combineren met wat hij zag in Nederland en Europa. De groep voorzag hem van een stevige basis in de vorm van praktijk-gebaseerd onderwijs, en onderzoek naar agro-ecologische en biologische voedsel-systemen. Zijn visie waarbij ecologische processen aan de basis zouden moeten staan bij het ontwerpen van landbouw-systemen ('ecologisch intensiveren') werd ondersteund door een veelheid aan onderzoeksresultaten. Het strokenteelt-experiment in Wageningen ging van start. Modellen werden verder ontwikkeld, co-innovatie werd internationaal uitgebouwd, de Green Duo werd uitgevonden en beproefd voor bovengronds mest uitrijden, de rol van landschap bij biologische bestrijding werd onderzocht. Mensen uit de adviespraktijk werden binnengehaald en communicatie naar buiten de universiteit werd versterkt. Een beetje activisme was de hoogleraar en de groep niet vreemd; best lastig voor het management van de universiteit. Ondertussen namen de studentenaantallen toe en werd biologisch steeds meer 'gewoon'.

De leiding van de universiteit moest opnieuw lang nadenken over opvolging toen Pablo in 2015 terugging naar Argentinië. Er kwam zelfs een protest van boeren en studenten in het hoofdgebouw bij kijken voordat de positie weer werd

vrijgegeven. De oud-student biologische landbouw en huidige hoogleraar, Rogier Schulte, ziet biologisch als één van de vele mogelijke oplossingen voor een duurzame wereld en sluit daarmee aan bij de rurale sociologen van Han Wiskerke. Met het team introduceerde hij nieuwe onderwijsmethoden en een nieuw vak dat het voedselsysteem bestrijkt. Hij zet in op Lighthouse Farms, bedrijven rond de wereld die op één of ander terrein uitblinken in duurzaamheid. Studentenaantallen blijven toenemen. In projecten wordt aandacht gegeven aan een actievere rol van wetenschap bij veranderingen in de praktijk. De wetenschappelijke insteek gebaseerd op verankering in de praktijk, wordt versterkt met boeren, (grote) bedrijven en (EU) beleidsmakers. Biologisch staat niet meer centraal in de groep al zijn diverse medewerkers daar in eigen onderzoek en onderwijs actief mee. Zo is gewasdiversificatie en strokenteelt booming. Is dit voldoende om de ambitie van 'radicale verandering' waar te maken? Bij het 50-jarig jubileum van Ekoland kunnen we de balans opmaken. ■

Met dank aan Han Wiskerke, hoogleraar Rurale Sociologie dr.ir. Walter Rossing is hoofddocent Farming Systems Ecology aan de WUR
ir. Gerard Oomen is voormalig docent Biologische Bedrijfssystemen WUR